BEGRAAFPLAATS DE DUINEN EELDE

toelichting bij het inrichtingsplan voor de uitbreiding

d.d. 18 november 2010

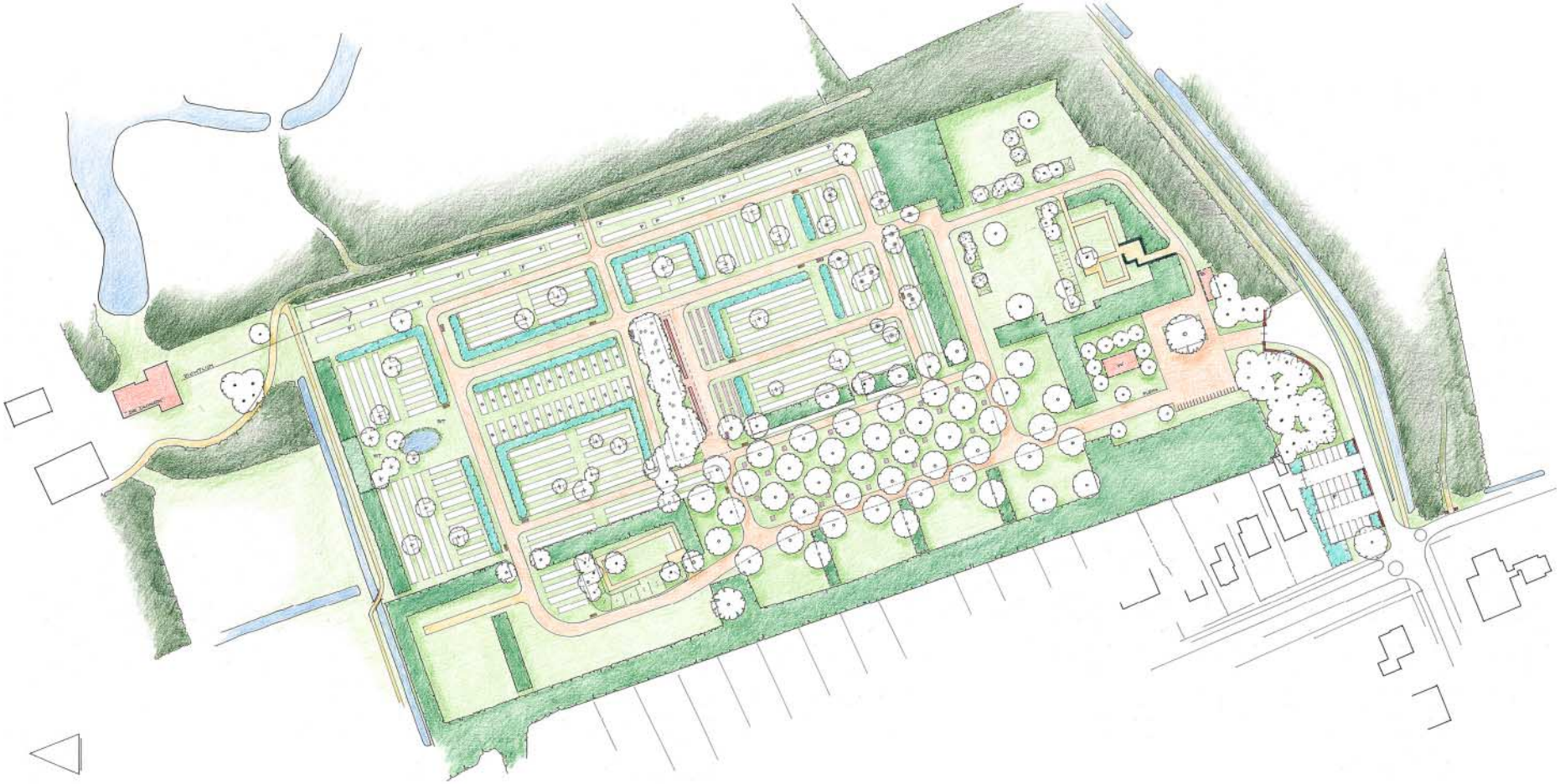

BEGRAAFPLAATS DE DUINEN EELDE

toelichting bij het inrichtingsplan voor de uitbreiding

d.d. 18 november 2010

opdrachtgever: **Gemeente Tynaarlo**

ANK BLEEKER EN ANNEKE NAUTA landschapsarchitecten BNT
Alexanderweg 12, 6721 HG Bennekom
telefoon 0318 416976, fax 0318 413637
info@bleekernauta.nl www.bleekernauta.nl

een oude ansichtkaart van landgoed Vosbergen

luchtfoto van begraafplats De Duinen met de uitbreidingslokatie

INLEIDING

De gemeente Tynaarlo heeft het voornemen om begraafplaats De Duinen in Eelde met een kleine 2 ha uit te breiden op twee weilanden ten oosten van de bestaande begraafplaats. De oppervlakte van de weilanden tezamen is 19720 m. Van oudsher behoorde dit gebied bij landgoed `De Duinen`, nu eigendom van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Dit landgoed inclusief beide weilanden maken deel uit van het Beschermd Dorpsgezicht Landgoederenreeks Eelde/Paterswolde.

Op de uitbreiding moeten ruimte worden gecreëerd voor volwassen graven, kindergraven, urnenkelders, een strooiveld en mogelijk een urnenmuur. Vanwege de ligging in een beschermde landgoederenzone is sprake van een subtiele ontwerpopgave. Vooral het feit dat de uitbreidingslocatie als open ruimte is beschermd maakt het een uitdagende opgave.

Het ontwerp van een begraafplaats: een bijzondere opgave

Het ontwerpen van een begraafplaats is een bijzondere opgave omdat het om zo'n betekenisvolle plek gaat. Er wordt afscheid genomen van de overledene, iemand die zijn dierbare aarde heeft moeten verlaten. Op de begraafplaats vindt de plechtigheid plaats, maar ook daarna moet deze dienen als een troostrijke omgeving, als een oord van bezinning en herinnering. Het moet er rustig zijn, haast verstild, de seizoenen moeten spreken. Maar begraafplaatsen mogen ook onderdeel zijn van het dagelijks leven. De doden worden niet weggestopt, dat kan helpen bij rouwverwerking.

Er is tegenwoordig veel meer aandacht voor gedenken dan vroeger. Het verdriet hoeft niet meer worden verstopt. Begrafenissen zijn kleurrijker, er is ruimte voor persoonlijke wensen van de overledene en de nabestaanden. Ook crematies worden veel meer dan vroeger afgerond met het bijzetten van een urn in een urnengraf of -muur, de as wordt bijgezet om te kunnen gedenken en nog eens naar de dierbare overledene terug te gaan. Tradities in de vorm van de grafzerken hebben bijna overal plaatsgemaakt voor grafmonumenten naar eigen wensen, eigen smaak en vormentaal. Begraafplaatsen zoals De Duinen zijn daardoor veelkleuriger geworden. Je komt er nog wel de traditionele eenvoudige hardstenen platen tegen, maar ook een heel scala aan andere materialen in vele vormen. Soms branden er olielampen of kaarsjes.

Uitgangspunt is dat veel moet kunnen, maar moet alles ook overal kunnen?
In de ogen van sommigen is het op begraafplaatsen ook rommeliger of schreeuwerig geworden. De steenhouwers varen er wel bij. Die veelkleurigheid zou ondervangen

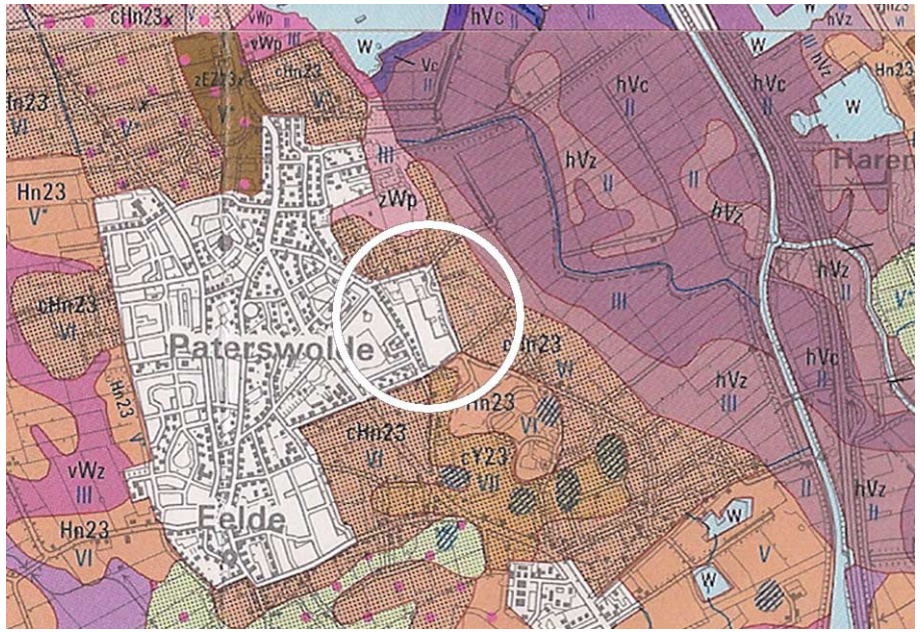

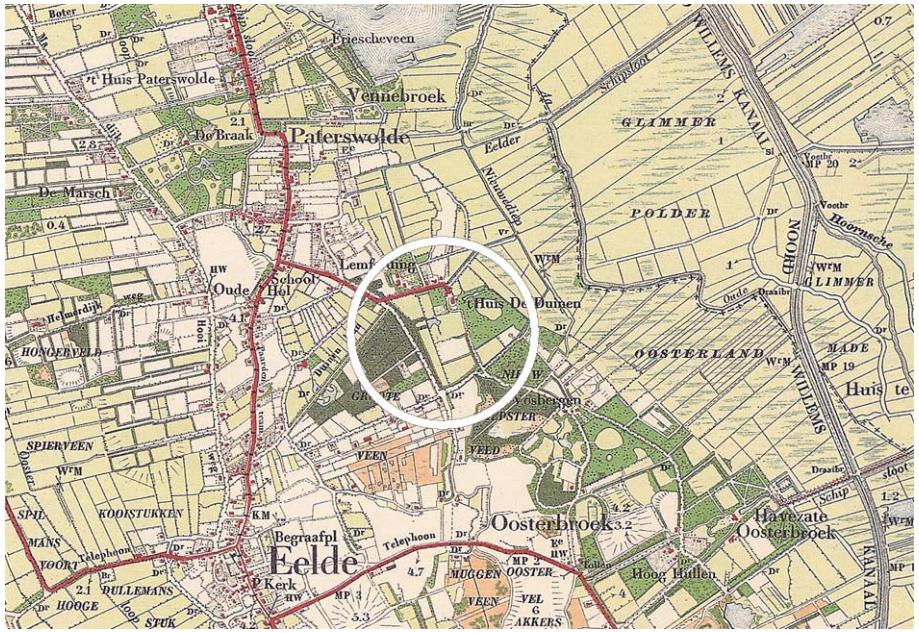

het plangebied op de bodemkaart en op de topografische kaarten van 1905, 1960 en 2005

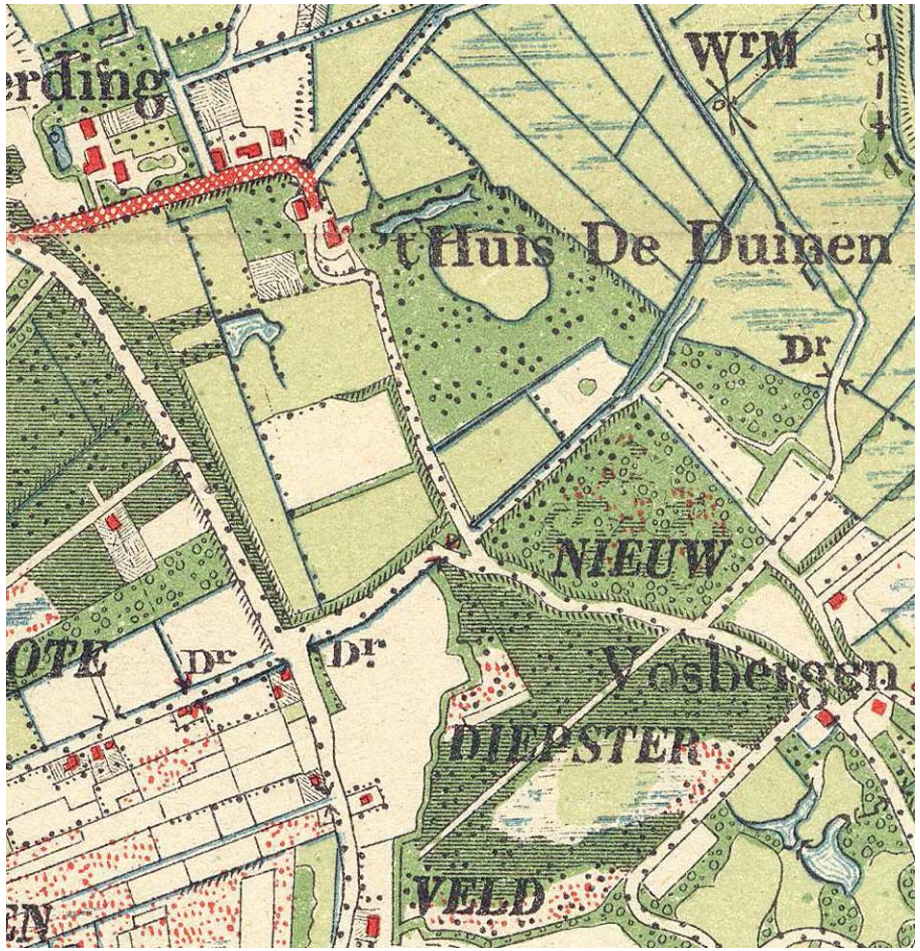

topografische kaart ca 1899 van de landgoederen rond de huidige begraafplaats

kunnen worden door keuzemogelijkheden aan te bieden. Heb je de voorkeur voor een verstilde sobere inrichting met alleen maar liggende of staande stenen van hardsteen, of is het juist wel aangenaam die afwisseling en kan de gedenksteen niet kunstzinnig en uitbundig genoeg zijn? Bij de opzet van een begraafplaats kunnen dergelijke keuzemogelijkheden worden ingebouwd. De omgeving, zoals in Eelde de hoge kwaliteit van de open ruimten, kan hiervoor als aanknopingspunt dienen.

Het ontwerp van een begraafplaats vraagt ook oog voor het detail. Aandacht voor de elementen die bij een begraafplaats horen zoals de watertappunten, vuilcontainers, banken en mededelingsborden. Uitgangspunt is een grote samenhang in vormgeving, zonder verstorende objecten. Verder gaat het om een logische een aangename routing met een goede toegankelijkheid voor mensen die slecht ter been zijn. En tot slot maar niet minder belangrijk: aandacht voor het beheer dat efficiënt en tegen beperkte kosten uitgevoerd moet kunnen worden.

weilanden waarop de begraafplaats wordt uitgebreid

parkeerplaats

entreegebied begraafplaats De Duinen

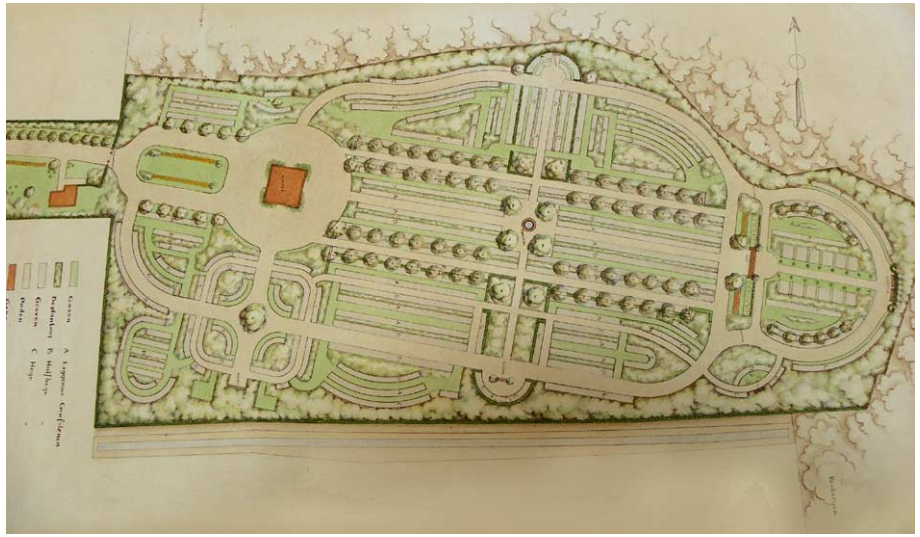

niet uitgevoerd ontwerp voor de begraafplaats Eelde, ten zuiden van de huidige lokatie

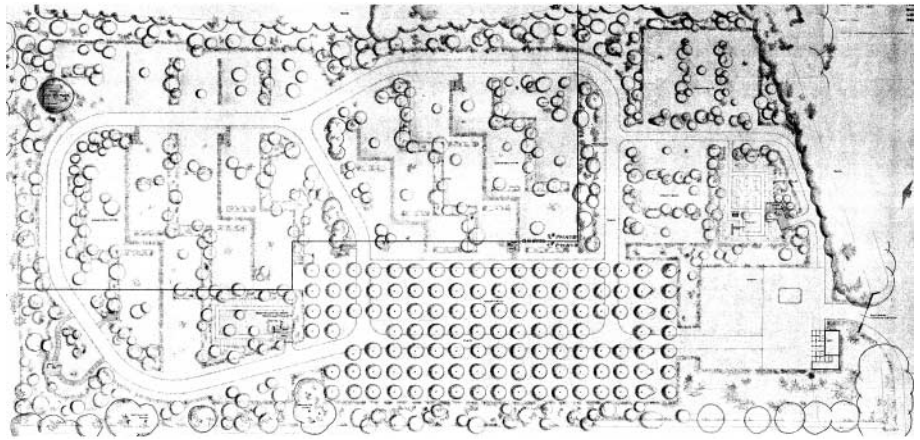

oorspronkelijk ontwerp voor begraafplaats De Duinen, gedeeltelijk uitgevoerd

BESTAANDE SITUATIE

“De Duinen” ligt prachtig aan de oostrand van de bebouwde kom van Eelde, op de rand van de landgoederenzone met een rijkdom aan monumentale bomen en arcadische taferelen van weilandjes met grazend vee. De begraafplaats ligt in een lange smalle strook, min of meer noord/zuid georiënteerd.

Landgoederenzone

Het eerste deel van de begraafplaats is rond 1967 aangelegd op drie bij het landgoed De Duinen behorende weilanden met houtwallen ertussen. Het waren rechthoekige functioneel ingerichte kavels zoals je die bij meer landgoederen en buitenplaatsen tegenkomt. Landbouwgronden die in hun eenvoudige vormgeving contrasteren met de rest van het landgoed. Daar zijn meer romantische of barokke vormen omdat “het genieten” voorop staat. De weilanden dienden om de rij- en koetspaarden, melkkoeien en ander vee te laten grazen. Zo is het ook hier: de landhuizen in de omgeving: Lemferdinge, De Duinen, Vosbergen en Oosterbroek zijn alle omringd door weelderige parken en tuinen. Tot het ensemble behoren ook steeds functionele agrarische delen.

Vosbergen met zijn door Vroom ontworpen park heeft de meest romantische uitstraling. Maar ook het park van De Duinen (ontwerp Roodbaard) heeft romantische paden. Ze vormen een mooi en intensief gebruikt wandelgebied voor Eelde en Paterswolde. Jammer genoeg is het geheel nogal “afgetrapt” en toe aan een grondig herstel van paden en hoogteverschillen.

Ontwerpen voor De Duinen

Bij archiefonderzoek naar het ontwerp van de begraafplaats is een ontwerptekening gevonden van bureau Vroom en ook een vroeger ontwerp van Vroom op een iets zuidelijker gelegen locatie aan de Weekakkerweg, ook tegen landgoed `De Duinen` aan. Dit ontwerp is traditioneel en gardenesk van opzet en nooit gerealiseerd. De reden daarvan is niet bekend.

Het ontwerp van de huidige begraafplaats omvat niet alleen de bestaande begraafplaats maar ook de nu beoogde uitbreiding. Opmerkelijk is dat het gerealiseerde en niet gerealiseerde deel van het ontwerp nauwelijks samenhang vertonen en totaal verschillend van opzet zijn. Het uitgevoerde deel wordt vooral bepaald door een dicht blok van beuken dat volgt op de vrij open entreeruimte. Het niet uitgevoerde deel is opgebouwd uit modulen van verspringende grafveldjes, die van elkaar gescheiden zijn door afwisselend hagen en lossere plantstroken. Het geheel zou bijeen gehouden worden door drie lusvormige ontsluitingswegen.

Huis De Duinen verborgen achter beplanting

hoofdlaan

muur bij de entree

strooiveld met een grondwal eromheen

monumentale houtwal op de uitbreidingslokatie

beukenveld op de bestaande begraafplaats

De bestaande begraafplaats

Op het eerste deel van de begraafplaats zijn de bomen inmiddels gegroeid, de sfeer sluit goed aan bij de landgoederen van de omgeving. De ingang ligt aan het eind van de Zevenhuizerweg die daarna overgaat in het daar onverharde deel van de Vosbergerlaan. Voor de ingang is een bescheiden parkeerplaats en er kan in de berm geparkeerd worden, maar veel ruimte is er niet. Langs de noordzijde van de begraafplaats ligt een smal voetpad van huis Lemferdinge naar “De Duinen”.

De entreeruimte bestaat uit een asfalt vlak, gedomineerd door een breed uitgegroeide solitaire beuk. Aansluitend daarachter ligt een met berken omzoomd grasveld. Terzijde van de entree staat een kleine wachtruimte en in de as van de toegangsweg een onaanzienlijke berging. Een zijweg naar rechts voert naar de recentere omwalde grafvelden in de zuidoosthoek en een ruimte met urnengraven. Als geheel heeft de entreeruimte maar weinig sfeer.

Vanaf de entreeruimte leidt de hoofdontsluitingsweg als een brede laan naar het noorden, links liggen grafvakken. De graven zijn met hun stenen op de hoofdlaan georiënteerd, deze schikking is eenvoudig en mooi. Centraal op de begraafplaats ligt de laan langs een groot veld met beuken. De hoofdontsluitingsweg is geasfalteerd en met zijn 5 m. tamelijk breed. In het noorden maakt hij een te ruime bocht richting geplande uitbreiding. Achter het beukendak ligt een strooiveld omringd met graswallen. Het zuidelijk en westelijk deel zijn in grote lijnen conform het ontwerp uitgevoerd. De beuken groeiden echter harder dan het aantal graven en het merendeel van de graven ligt terzijde van de beuken, eronder begraven was kennelijk niet meer mogelijk. De grafkamers zijn intiem, van elkaar gescheiden door houtwallen en in het zuid/oostelijk deel door grondwallen. De meeste graven liggen oost/west in rijen achter elkaar met grasstroken van 1,5 à 2 m. breed daartussen. Momenteel wordt begraven op een grafveld in de uiterste noord/westhoek. De graven zijn hier op het zuiden georiënteerd.

De Duinen - ontwerp voor de uitbreiding 14 oktober 2010

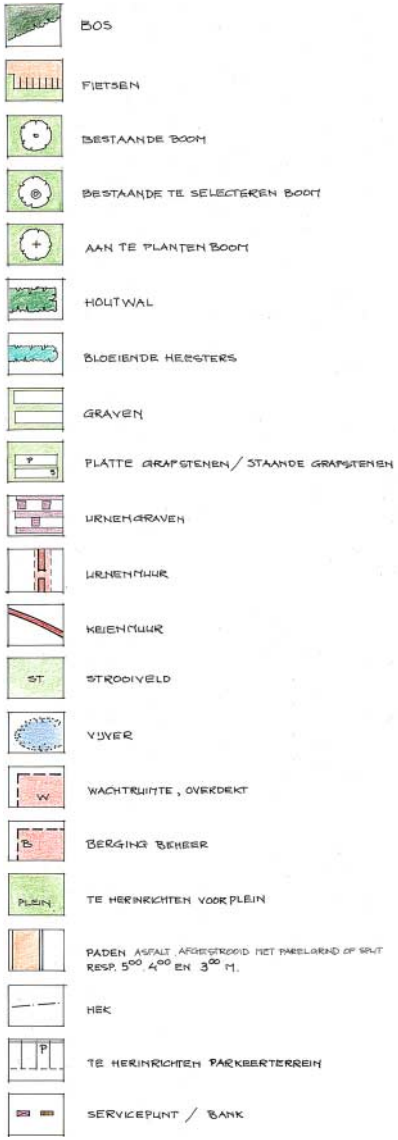

HET ONTWERP

De inspiratie voor de uitbreiding van de begraafplaats moet vooral geput worden uit het eenvoudige karakter van de weilanden waarop ze wordt aangelegd. Dan spreekt de geschiedenis het beste door. Het label dat aan de weilanden is gehangen van “beschermde open ruimte” vraagt om een bijzonder planconcept. De openheid als contrast met de monumentale bosrand van landgoed “De Duinen” en de houtwal van grote eiken tussen beide weilanden representeren een hoge ruimtelijke kwaliteit. Als er een begraafplaats in de beschermde open ruimte wordt aangelegd, verandert het karakter daarvan ingrijpend. Zeker omdat er ruimte geboden moet worden aan individuele wensen van mensen die hun dierbaren begraven, het wordt er voller door. De nieuwe functie van begraafplaats kan het arcadische beeld van landgoed “De Duinen” niet geheel in tact laten, maar er wel zoveel mogelijk op inspelen.

Verankering in de omgeving

De visuele relatie met huis `De Duinen` wordt in ere hersteld, zoals ook in het Herstelplan voor het landgoed van SB4 werd geadviseerd. Dit krijgt zijn beslag door in de zichtlijn van het huis over de volledige lengte van de begraafplaats alleen platte grafstenen toe te laten. Halverwege het nieuwe deel is bovendien een toegang naar landgoed “De Duinen” voorgesteld. Op die manier wordt de begraafplaats niet als een afgesloten eenheid beschouwd maar als echt onderdeel van de parkomgeving.

De bestaande houtwallen en de bosrand van landgoed `De Duinen` zorgen voor een stevig ruimtelijk kader. Slechts aan de noordzijde is voorzien in een nieuwe houtwal. Het middelste deel daarvan is transparant om een visuele relatie met de vlindertuin erachter te behouden.

Samenbinden van oud en nieuw

In het ontwerp is geprobeerd het nieuwe deel zo zelfsprekend mogelijk met het bestaande deel te verbinden. De bestaande routes zijn logisch doorgetrokken naar de uitbreiding. Dit resulteert in een eenvoudig padennetwerk met een hoofdroute van 4,00 m en secundaire paden van 3,00 m breed. Langs de hoofdroute wordt niet begraven maar komen grasbermen van doorgaans 3,00 m breed. Ook wordt de houtwal tussen het beukendak en de uitbreiding transparanter gemaakt om de relatie tussen bestaand en nieuw te vergroten.

Inrichting van de grafvelden en de paden

De nieuwe grafvelden worden omheind met bloeiende heesterranden van ca. 1,50 m. hoog en dus niet met geschoren hagen. Een lossere beplanting is niet zo streng en er valt door de seizoenen heen meer aan te beleven. Bovendien is op den duur

losse beplanting tussen grafvakken, Skogskyrkogarden Stockholm

losse beplanting tussen grafvakken, Skogskyrkogarden Stockholm

staande stenen in gras, Skogskyrkogarden Stockholm

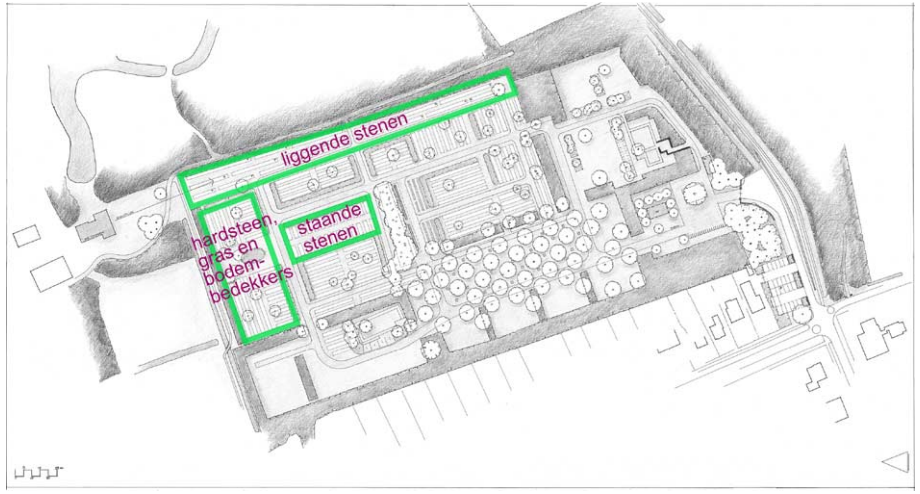

grafvelden met specifieke regels

staande graven en gras, Skogskyrkogarden Stockholm

het beheer ervan eenvoudiger. Binnen de grafvelden liggen graspaden. Net als in het bestaande deel liggen de graven in stroken, noord/zuid of oost/west en dus nooit rug aan rug. De grafvelden hebben een min of meer gelijke grootte, maar verschillen van vorm. Ze zijn nooit alzijdig omringd door heesters, maar er is altijd sprake van een zekere openheid en relatie met de omgeving. Verspreid over alle grafvelden staan bomen, opvallend door hun bloeiwijze, herfstkleur of habitus.

De ontsluitingspaden zijn verhard met asfalt. Voor alle ontsluitingspaden zowel op het oude als nieuwe deel geldt dat het wenselijk is ze met split of parelgrind af te strooien, zodat een meer parkachtige sfeer opgeroepen wordt.

De houtwal van eiken tussenin de beide weilanden zal ook straks een centrale positie op de begraafplaats innemen. De zuidrand van de houtwal is een fraai decor voor een urnenmuur met de urnengraven daar tegenover. De verharding voor de urnenmuur is afwijkend van de gewone paden en bestaat uit grijze flagstones. Voor de urnenmuur moet een apart ontwerp worden gemaakt. De keienmuur aan de entree van de begraafplaats (zie foto blz. 10) kan daarbij een aanknopingspunt bieden. Ook de eventueel te bouwen aula kan in zijn architectuur familie zijn van de urnenmuur.

Vijver

Een vijver geflankeerd door beide noordelijke grafvelden, beëindigt de begraafplaats aan de noordzijde. Deze ruimte zou als nieuw strooiveld dienst kunnen doen. De situering van de vijver verwijst tegelijkertijd naar het veentje dat hier in de ondergrond is aangetroffen. Hier is sprake geweest van een nattere plek. De vijver krijgt een zachte oever dus geen beschoeiing.

Grafvelden met verschillende sferen door het stellen van regels

Voor een aantal grafvelden worden regels gesteld aan de inrichting van de graven. Weliswaar moet de begraafplaats ruimte bieden aan de veelsoortige wensen m.b.t. de grafinrichting maar niet alles kan overal. Zo ontstaan er plekken met een verstilde sobere inrichting naast velden waar alles kan. Op die manier hebben de nabestaanden ook wat te kiezen.

Allereerst betreft dit de graven in de vrij te houden zichtlijn vanuit Huis De Duinen. Hier zijn alleen liggende stenen toegestaan. Verder leent het grafveld rond de vijver zich goed voor een sobere sfeervolle inrichting, we stellen voor hier een beperking te stellen aan het materiaal gebruik: alleen belgisch hardsteen of groene middelen (gras, bodembedekkers). Tot slot zijn op het veld in de as tussen de vijver en de

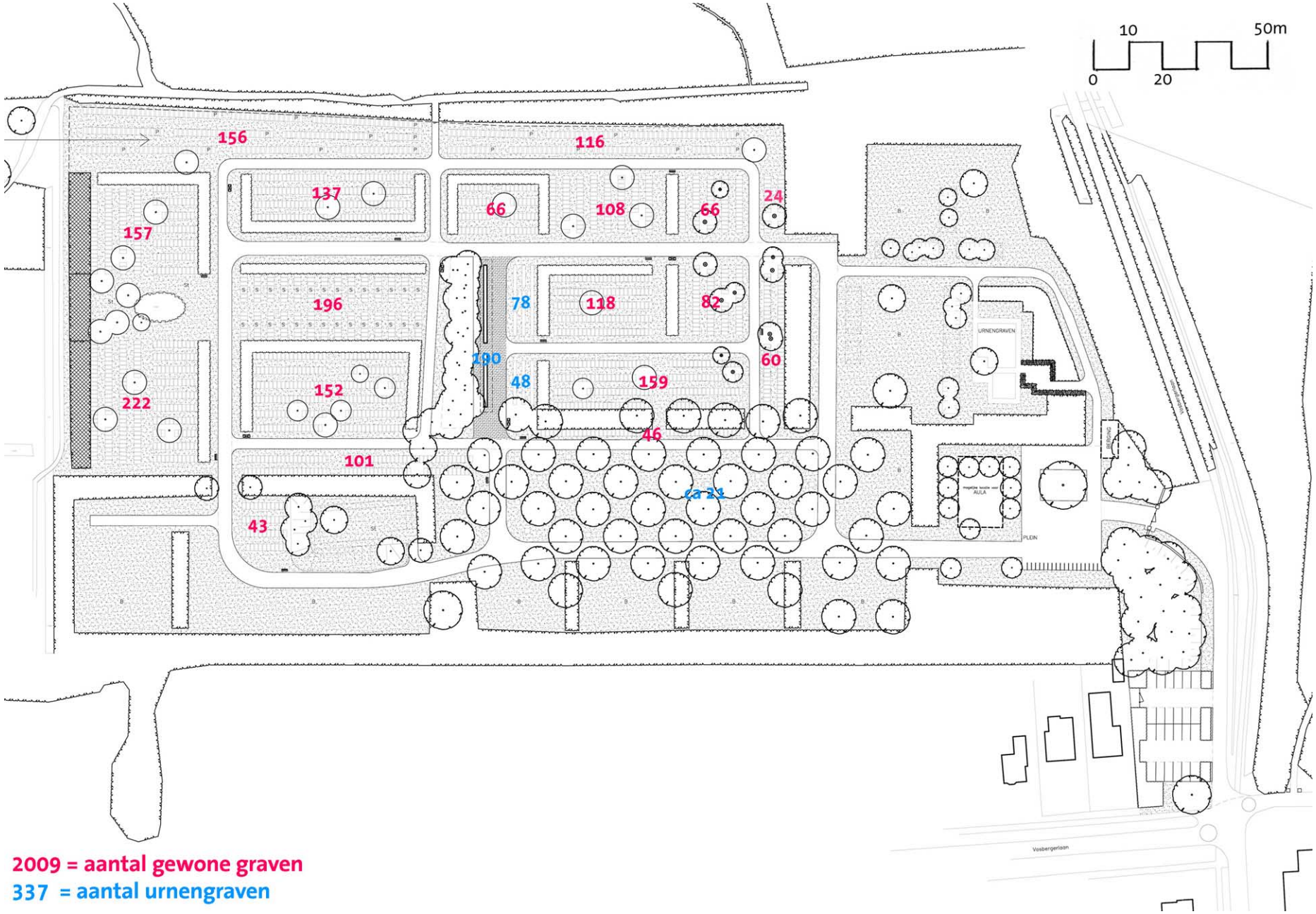

2009 = aantal gewone graven

337 = aantal urnengraven

telling aantal graven

houtwal alleen staande stenen in gras toegestaan dat geeft deze as ruimte.
Er komen geen aparte kindergraven, er is op dit moment geen duidelijke vraag naar. Bovendien zijn er jaarlijks niet zoveel kinderbegravingen.

Verbeteren entreegebied

Wij beschouwen het als zeer wenselijk de entree en het parkeerterrein van de begraafplaats op te waarderen. De wachtruimte zou een essentieel onderdeel van deze ruimte moeten worden. De berging in de as van de hoofdlaan kan verplaatst worden naar de huidige wachtruimte. De keienmuur bij het toegangshek zou verder doorgetrokken kunnen worden en ook een ontwerpthema kunnen zijn bij de aanpassingen van het parkeerterrein. De monumentale bomen tussen het parkeerterrein en het toegangshek kunnen zichtbaarder gemaakt worden door de struiklaag eronder en erlangs te verwijderen. Het entreeplein zou zeer aan kwaliteit winnen als hier een aula gebouwd zou worden, er is voldoende ruimte voor zo'n focuspunt.

Hoeveelheden

Op basis van het nieuwe ontwerp voor de uitbreiding is een capaciteitsberekening gemaakt. Uitgaande van een maat van 1,20 m breed per graf op de meeste grafvelden en 1,40 m bij de platte stenen in de zichtas van het huis "De Duinen". Daarmee is de capaciteit van de uitbreiding 2009 graven. Deze cijfers zijn inclusief de kindergraven waarvoor dezelfde maten gehanteerd zullen worden. Als er een dubbelgraf wordt gemaakt zal de afstand naar de naastgelegen graven 30 cm zijn op de delen met een maat van 1,20 m, en 60 in het gedeelte met de platte stenen. Op die manier veranderd er bij de uitgifte van dubbele graven niets in het stramien van de graven zoals getekend op het ontwerp.

Voor de urnen is in het ontwerp ruimte voor 126 urnen bij een maat van 75 cm per urnenkeldertje op de plek tegenover de urnenmuur. Onder het beukendak is ruimte om ca 21 urnen op sokkeltjes te plaatsen. De urnenmuur zoals geschetst heeft een lengte van 38 m en zou ruimte kunnen bieden aan ruim 190 urnen.

In de telling is al rekening gehouden met een aantal extra plekken op de bestaande begraafplaats terzijde van het strooiveld en langs het veld met beuken. Daarnaast zijn er m.n. in de zuidoosthoek van de bestaande begraafplaats nog een paar mogelijkheden om te verdichten. Deze plekken zijn in de telling nog niet meegenomen.

Parkbank Acacia

Column afvalbak

watertap 23G

Beplantingsplan

De keuze van de sierheesters werd bepaald door hoogte, groeiwijze, bloei en/of herfstkleur en beheervriendelijkheid van de heesters. Zoals: Amelanchier ovalis (krent), Buddleja davidii (vlinderstruik), Euonymus alatus “Compactus” (kardinaalsmuts), Kolkwitzia amabilis “Pink Cloud” (paarlemoerstruik) en Rosa nevada (botanische roos). Bij ieder grafveld voert één soort de boventoon, maar dikwijls zijn er accenten van andere soorten. De soortensamenstelling is afwisselend maar zeker niet kakelbont. Voorts is de aantrekkelijkheid van de planten voor vlinders een aandachtspunt geweest.

De nieuwe houtwal aan de noordzijde krijgt eik en berk als boomvormers en een mengsel van inlandse houtsoorten met merendeels rijke bloei als onderbeplanting. Over de grafvelden verspreid worden losse bomen geplant: kersen, appels, berken, krentenboompjes en koelreuteria’s.

Op de nieuwe meest zuidelijk gelegen grafvelden staan momenteel nogal wat bomen van verschillende soort en grootte. Hieruit moet een aantal geselecteerd worden om ze in de nieuwe begraafplaats in te passen.

Meubilair

Banken, afvalbakken en servicepunten met kranen gieters dienen een rustige uitstraling te hebben en duurzaam en onderhoudsvriendelijk te zijn. De banken moeten bovendien comfortabel zitten. Verlichting kan beperkt blijven tot de toegang en het voorplein.

Voor de bank is gekozen voor model “Acacia”, van Gelfort, dekkend gebeitst in taubenblau RAL 5014, lengte 2,40 en 2,00 meter.
Voor de afvalbak is de keuze gevallen op de Column 120 van Grijzen of een vergelijkbare bak. In de kleur eisengrau (RAL 7011). Deze bak heeft een verhoogde kap en daardoor een ruime inworpopening.
Voor de servicepunten stellen we voor uit te gaan van de watertap 23G uit de Frostline van Falco en daarbij een passend hangrek voor gieter te laten maken. Mogelijk kan Falco het ontwikkelen.

bronnen

- Arcadis. Verkennend bodemonderzoek uitbreiding begraafplaats Eelde
- Bos, J., F.J. Hulst en P. Brood. Huizen van stand. Geschiedenis van de Drentse havezathen en andere herenhuizen en hun bewoners. Assen 1989.
- H+N+S landschapsarchitecten e.a. Structuurvisie landschapsontwikkelingsplan Tynaarlo. Amersfoort 2010.
- Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermde dorpsgezicht Landgoederenreeks Eelde-Paterswolde gemeente Eelde (Drenthe) ex artikel 35 Monumentenwet 1988.
- SB4 en Bomert Beheer. Herstelplan De Duinen Paterswolde. Wageningen 2003.
- SB4. Tuinhistorische analyse en waardering van De Duinen te Paterswolde. Wageningen 2001.

en diverse (historische) kaarten en notities geleverd door projectgroepleden

projectorganisatie

Projectgroep
Maaike Teekens, gemeente Tynaarlo, projectleiding
Renate Beugelink, gemeente Tynaarlo
Rob Schreibers, gemeente Tynaarlo
Jaap Nanninga, gemeente Tynaarlo
Harm Bekkema, gemeente Tynaarlo

Uitvoering
Ank Bleeker en Anneke Nauta landschapsarchitecten BNT